

Hoofdstuk 1

Withete vlammen grepen Miguels kleren. Hoestend en met tranende ogen sleepte hij zich naar de schuurdeur, drukte met zijn elleboog de klink naar beneden, strompelde naar buiten en viel in het lange gras. De vlammen lieten hem niet los. Hij probeerde te vluchten, te ontsnappen, zoals hij al zo vaak had gedaan. Zijn spieren luisterden niet.

De geiten mekkerden en de sparren wiegden in het voorjaarsbriesje, maar hij hoorde papegaaien en zag in een waas van tranen de naaldbomen aan voor het weelderige groen van Gamboa. Zijn geest vloog als een van de vele raafgieren boven het Panamakanaal. Het water schitterde in de zon en over de brug reed een lange trein met containers. Hij zweefde met de gieren mee naar het hoge gaas waarboven prikkeldraad was uitgerold en passeerde ongehinderd de wachtpost van el Renacer, waar Noriega de laatste dagen van zijn leven sleet in een cel. Het pokdalige gezicht van de oud-dictator rees als een donkere schim uit de rookkolom omhoog en handen reikten begerig naar Miguel.

Het gezicht veranderde in dat van Lieke. Ze sloeg met haar jas naar de vlammen. Hij kon niet anders dan staren. Haar gezicht was vertrokken van angst en hij werd overweldigd door spijt. Had hij maar met haar gepraat over zijn verleden. De angst dat haar liefde voor hem zou doven, had hem daarvan weerhouden en nu was het te laat. Hij kon niets meer zeggen, zijn longen waren zo verschroeid dat ze niet meer wisten wat ze moesten doen met frisse lucht. Het laatste wat hij zag waren Liekes ogen. Hij probeerde naar haar te glimlachen, niet beseffend dat hij geen mond meer had.

Lieke wist dat hij niet begraven wilde worden. Het idee dat maden hem zouden opvreten had hem meer afgeschrikt dan dat hij verscheurd zou worden door een krokodil. Ze had besloten zijn resten dan maar aan de vlammen te geven die hem toch al half hadden verteerd.

Het afscheid in het crematorium duurde niet lang, want geen van de drie aanwezigen hield een rede. Lieke kon amper een woord uitbrengen, Nomi, hun enige kind, wilde niets zeggen en Liekes moeder vond het niet haar taak om haar mond open te doen. Toen de muziek wegstierf, opende de vloer zich langzaam en ging Miguel op weg naar de verbrandingsoven. Nomi nam haar oma bij de arm en leidde haar weg nog voor de kist was gezakt.

Lieke bleef staan toen de vloer zich over Miguel sloot. Ze huilde niet, ze bewoog niet. De begrafenisondernemer bracht haar naar de condoleancezaal, waar ze stijf rechtop bleef staan, haar ogen op de deur gericht die de uitweg leek uit de nachtmerrie.

Vijf oud-collega's van Miguel verschenen. De al lang gepensioneerde mannen, die niet veel anders meer deden dan begrafenissen en crematies bezoeken waar ze de koffie en cake als lunch gebruikten om hun pensioentje te sparen, schuifelden door de leegte in haar richting. Ze gaven haar een hand en prezen Miguels talenten als accountant. Hun deelnemende woorden gingen langs haar heen. De scène waarin Miguel brandend uit de schuur kwam en neerviel op het gras herhaalde zich in haar hoofd als een onstuitbare horrorfilm. Met haar jas had ze geprobeerd de vlammen te doven. Hij was al dood toen het eindelijk lukte. Zijn onherkenbare verbrande gelaat verdrong steeds het gezicht dat ze zo lief had gehad.

Nog twee mensen kwamen binnen. Een ervan was haar baas voor wie ze vijfendertig jaar van haar leven als secretaresse had gewerkt. De vrouw die naast hem liep moest zijn nieuwe echtgenote zijn, want Lieke kende een andere mevrouw Mateusen. Lieke liet zich kussen. De ogen van Mateusen keken haar meelevend aan terwijl zijn handen op haar schouders lagen. Er werd geen woord gewisseld, haar baas voegde zich bij de rest van het gezelschap. Liekes ogen gingen weer naar de deuropening, waar Albert stond.

Albert was de buurman van haar moeder en omdat hij het onverantwoord vond dat de vijfentachtigjarige vrouw, die niet meer zo goed liep, alleen naar de crematie van haar schoonzoon ging, had hij haar gebracht. Moeder had haar dat fijntjes onder de neus gewreven.

‘Een advocaat heeft eigenlijk wel wat beters te doen,’ had ze eraan toegevoegd.

Nomi zou haar grootmoeder ophalen, maar dat had de oude vrouw afgeslagen en Albert was met pensioen. Tijd had hij dus in overvloed en hij moest zich van zijn beste kant laten zien om in te burgeren, hij woonde nog niet lang in het dorp.

Daar bij de deur, in een donkerblauw pak, zijn hoofd licht gebogen, leek hij meer op een personeelslid van de begrafenisondernemer dan een goede buur. Pas nadat de oud-collega's de zaal hadden verlaten en moeder moeizaam opstond van haar stoel, kwam hij naar Lieke toe.

‘Laat het me weten als ik iets voor je kan doen,’ zei hij.

‘Aardig van je.’

Hij nam haar hand in zijn beide handen en kuste haar. Hij rook naar tabak, pepermunt en dure aftershave. Een steek van verdriet ging door haar hart toen ze zag hoe galant hij haar moeder een arm gaf en haar, met zijn hoofd naar haar toe gebogen, naar de uitgang begeleidde. Miguel was ook zo charmant geweest. Ze slikte en verdrong de gedachte.

‘Ik ga, mam,’ zei Nomi.

Lieke probeerde een vraag te bedenken, een troostende opmerking om een gesprek te beginnen, maar haar keel zat dichtgeknepen en haar hoofd bracht alleen woorden voort die zich niet tot een zin lieten dwingen. Ze knikte en kuste haar dochter op beide wangen. Haar ogen volgden Nomi tot ze weg was en dwaalden toen door de lege zaal om iets te vinden waardoor ze de moed kon opbrengen om weg te gaan.

De begrafenisondernemer kwam naar haar toe. ‘Hebt u vervoer naar huis?’ vroeg hij.

Ze schudde haar hoofd. Hij nam haar bij de arm en leidde haar naar de deur. ‘Het is moeilijk om een geliefde achter te laten.’

Het parkeerterrein was leeg op de begrafenisauto na en daarmee reed hij haar naar de boerderij.

Bij het uitstappen vulde de geur van de brand haar neusgaten, de film in haar hoofd werd scherper en kleurrijker. Rechtop liep ze over het erf om de boerderij heen. Achter zich hoorde ze de begrafenisondernemer wegrijden. Ze was alleen.

De achterdeur stond open. Ergens in haar achterhoofd wist ze dat

ze moest schrikken, maar ze voelde niets. Ze ging naar binnen. Er was iemand binnen geweest en die had een puinhoop achtergelaten.

Ze ruimde de suiker en het meel op die over de keukenvloer verspreid lagen. In de huiskamer zette ze de leunstoel recht, waarin de billen van Miguel in de loop van de jaren hun afdrukken hadden achtergelaten en drong de gedachte weg dat die niet dieper zouden worden. Hij zou ook nooit meer de lucht bevuilen met sigarettenlucht, vieze voetstappen achterlaten op het donkerrode tapijt of de kleurige schilderijen aan de muur recht hangen. Van het geld dat hij aan de zogenaamde meesterwerken besteedde, had hij nieuwe geiten kunnen kopen en een paar varkens. Misschien was de kleine boerderij waar hij zijn hele leven van gedroomd had dan levensvatbaar geweest. Erg waarschijnlijk vond Lieke dat niet. Miguel had als accountant zijn dagen doorgebracht aan een bureau en had niet het eelt op zijn handen, niet het geduld van een boer om een succes te maken van zijn droom. Al na een jaar verzoop de boerderij in de schulden. Miguel verhuurde de schuur om wat geld binnen te krijgen, maar dat leverde alleen ellende op.

Omdat ze niet wist wat ze nog meer kon doen, ging ze op de bank zitten. De modderlaarzen en broek van Miguel hadden de ecrukleurige stof voorgoed met een grauwsluijer bedekt. Toen hij er nog was, trok ze zich er niets van aan, nu ergerde ze zich. Alle herinneringen aan hem waren grijs en lelijk en hij had juist zoveel kleur in haar leven gebracht.

Ze stond weer op, ging naar de keuken en zette koffie. In de huiskamer haalde ze een blik tabak tevoorschijn en begon met behulp van het handapparaat tabak in de hulzen te proppen. Ze draaide dertig sigaretten voor Miguel, zoals ze altijd deed om deze tijd. Het was alsof hij ieder moment binnen kon komen om ze in de sigarettenkoker te doen. De geur van tabak, de zon die door het raam naar binnen viel, even voelde alles normaal.

Met het lege koffiekopje in de hand liep ze naar de keuken, zette de kraan open om het uit te spoelen en keek uit het raam. Er ging een schok door haar lijf en het dunne porseleinen kopje kletterde in de gootsteenbak. Een scherf raakte haar hand en maakte een bloedend wondje.

Met zijn armen over elkaar, zijn benen een beetje gespreid en zijn hoofd scheef, stond een van de mannen op het erf en keek in haar richting. Ze raakten haar als kogels, die zwarte ogen in het mooie, bijna meisjesachtige gezicht.

Ze had het al moeten begrijpen door de rommel. Met Miguel's dood waren de mannen niet verdwenen. De andere stond waarschijnlijk bij de achterdeur. Als hyena's die wachtten tot een gewond oud dier het loodje legde, slopen ze om de boerderij heen.

Zou ze de politie bellen? Met haar handen op het aanrecht probeerde ze het verhaal in elkaar te zetten. Haar hersenen produceerden alleen warboel en geen zinnen met enige betekenis. Ze raapte de scherven uit de gootsteen en smet ze met geweld in de vuilnisbak alsof ze de puin hoop in haar leven weggooiden. Ze plakte een pleister op het wondje, nam de zak aardappelen uit het gootsteenkastje en begon te schillen.

Twee kilo later was de hyena verdwenen. Ze zette de aardappelen onder water en liep naar de hal waar een recente foto van Miguel aan de muur hing. 'Hoe moet ik nou verder?' vroeg ze hardop.

Het gezicht op de foto veranderde in een klomp verbrand vlees. Ze sloot haar ogen, maar het beeld verdween niet. In haar hoofd ontstond een gedachte die zich bleef herhalen. Verkoop de boerderij.

Een duidelijker antwoord kon ze niet krijgen. Hij had dat al eerder willen doen, zij had het tegengehouden.

Ze pakte de telefoon, ging in de huiskamer in de leunstoel zitten en belde een makelaar.

Albert was de eerste die het bord "Te koop" op het erf zag staan.

Na de crematie had hij Liekes moeder thuisgebracht en geduldig het verhaal aangehoord over de dood van haar man, Liekes vader. Miguel's crematie had de herinnering weer levend gemaakt.

Hij kreeg twee koppen ondrinkbare thee en een glas rode wijn terwijl Liekes moeder zich verloor in het verleden. Hij probeerde iets te weten te komen over Miguel, die immers net was gestorven. Eerst meer uit beleefdheid, daarna uit echte belangstelling toen hij hoorde dat Miguel een Panamees was en pas het laatste decennium van de vorige eeuw in Nederland was opgedoken. Was dat niet in de tijd dat

de Amerikanen een Panamese dictator hadden verjaagd?

Liekes moeder wist niets over Miguels verleden en wijdde uit over de voorbeeldige schoonzoon die een boerderij had gekocht bij haar in de buurt, zodat een oude moeder in ieder geval één dochter dicht bij zich had.

Ze wees naar een foto op de kast. ‘Dat was mijn enige zoon, Wout.’ Ze slikte zichtbaar. ‘Zijn eh... ziekte, heeft een stempel gedrukt op ons gezin. Het heeft tien jaar geduurd.’ Ze schraapte haar keel, stond op en schonk nog een glas wijn in. ‘Oud zeer,’ glimlachte ze. ‘De meisjes hebben er onder geleden. Lieke trok zich terug in zichzelf en Pau vluchtte naar Engeland. Miguel was als een zoon voor me, hij bracht Lieke bij me terug.’ Ze snoot luidruchtig haar neus en wreef over haar ogen. ‘Genoeg over Wout,’ zei ze en vluchtte in geroddel over dorpelingen. Uiteindelijk verloor Alberts beleefdheid het van zijn trek in een sigaar en liet hij haar in haar eentje verder treuren. Op zijn veranda rookte hij een dikke Havana en zag Lieke voor zich zoals ze daar had gestaan tijdens de condoleance: slank en rechtop, nog nauwelijks rimpels. Haar blonde haren had ze strak achterover gekamd, zodat haar blauwe ogen, uitdrukkingloos en iets te ver open, uit haar gezicht leken te springen.

Het leek hem toe dat ze in shock was, zoals hij zelf was geweest toen zijn vrouw verongelukte en hij haar had moeten identificeren. Het kon lang duren, hem had het jaren gekost, voor Lieke tot zichzelf kwam. Als hij afging op het kleine groepje op de begrafenis, had ze weinig steun. Er was geen stevige schouder om op uit te huilen.

Hij maakte zijn sigaar uit, wandelde naar de dorpswinkel en kocht de tien rozen die er op voorraad waren; de lelies vond hij te somber en de rest van de bloemen te verlept. Hij stapte in zijn BMW en reed naar de boerderij.

Met de rozen in zijn armen bekeek hij het bord dat slordig in de grond stond. Het was onverstandig om zo snel te verhuizen, hij wist het uit ervaring.

Hij belde aan. Lieke deed niet open. Hij klopte en belde, keek door het huiskamerraam, peinsde over de auto die op het erf stond en liep langs de zijkant van de boerderij. Vier geiten mekkerden onrustig en hij liep naar de afzetting. Ze lieten zich gewillig aanhalen, de vrien-

delijke beestjes. Een korte ruk en de rozen lagen in het slijk.

‘Ik sleep jullie voor de rechter.’ Hij zag de vier geiten al in de beklagdenbank zitten. De geiten namen de stelen in hun bek en begonnen erop te kauwen.

Alberts verontwaardiging ging over in ongerustheid over de akeelige doornen die wondjes konden veroorzaken in de roze bekjes en tere maagjes. Hij sloeg zijn been over de omheining. De broek van zijn prijzige pak bleef hangen aan het prikkeldraad toen hij zijn andere been eroverheen sloeg, maar het lukte hem om in de wei te komen.

De geiten gingen er mekkerend vandoor, de rozenstelen in hun bek en Albert ging achter hen aan om hen te redden van een pijnlijke dood. De geiten wisten net buiten zijn bereik te blijven en Albert gaf het op zodat de geiten eindelijk de tijd kregen om de stelen naar binnen te werken.

De bedachtzame manier waarop zij kauwden, stelde Albert gerust. De doornen werden vermalen voor ze in de geitenmaagjes kwamen. Hij klopte zijn jasje af en zag de scheur in zijn broek en het slijk op zijn schoenen. Daar hij niet meer toonbaar was, de geiten zijn mooie binnenkomer hadden afgenomen en Lieke niet thuis leek te zijn, haastte hij zich over de draad en langs de boerderij naar zijn auto.

Thuis kleepte hij zich om, gooide het gescheurde pak in de vuilnisbak, en ging in zijn onderbroek achter zijn laptop zitten om zijn geheugen op te frissen over de gebeurtenissen van de jaren negentig in Panama. Hij peinsde over het toeval dat Miguel een paar maanden na de val van dictator Noriega in Nederland was opgedoken en schonk zichzelf een borrel in. Terwijl hij naar de veranda liep, ergerde hij zich dat hij alleen moest drinken en zijn energie zat te verspillen aan een dode. Die dode had een knappe weduwe aan de wereld geschonken, maar zij had blijkbaar al ergens steun gevonden, anders was zij wel thuis geweest zo vlak na de crematie.

Albert goot zijn glas leeg in de gootsteen, kleepte zich met zorg aan en reed in zijn BMW naar de stad, waar hij zich bezatte en een vrouw versierde die hem mee naar haar huis nam. Toen ze hem de volgende ochtend ontbijt op bed bracht, werd hij stapelverliefd.